

„Engedje meg, tisztelt Doktor Úr, hogy itt Semsey és Szontagh barátunk előtt, Lóczy és Laezkó tanár urak jelenlétében kijelentsem, hogy még egy *harmadik eset* is lehetséges és ez az, hogy sem *kálisó*, sem *petróleum!*”

Boldogult Böckh János látnoki szemeinek igaza volt, mert 34 évvel ezelőtt tett kijelentése ma is érvényes. Ugyanis a Mezőségen eddigelé sem kálisó, sem petróleum nem mutatkozott. Ezen kinevetet Erdély más részein kell kutatni.

*

Ezekben vázoltam Böckh János volt Elnökünknek, a magyar geológiai kutatások nagy szervezőjének életét, munkásságát és egyéniségét, születésének 100 éves fordulóján.

Mi idősebb geológusok, akik még az ő igazgatása alatt kezdtük életpályánkat, végtelen hálával, tisztelettel és nagyrabecsüléssel adózunk nagy tudósunknak és atyai jóakarónknak!

Áldott legyen emléke!

SAJÓHELYI FRIGYES (1848—1940) VOLT TITKÁR ÉS VÁLASZTMÁNYI TAG EMLÉKEZETE.

A Magyarhoni Földtani Társulat 1940. november 13.-án tartott ünnepi ülésén elmondotta:

Papp Károly ezidei elnök.

— A 28. ábrán két fényképpel. —

Szeptember hó 9.-én elhunyt Sajóhelyi Frigyes nyugalmazott székesfővárosi főreáliskolai igazgató, Társulatunk legidősebb tagja, 92 éves korában.

Istenben boldogult tagtársunk még Böckh János-sal és Koch Antal-lal együtt kezdte pályafutását. Hetven esztendővel ezelőtt lépett Társulatunk tagjainak sorába, és mint titkár, szerkesztette a Földtani Közlöny első hat kötetét.

Életének és munkásságának főbb mozzanatait a következőkben vázolom.

Sajóhelyi Frigyes a pestvármegyei Aesa községben 1848. február 16.-án született, ágostai hitvallású evangélikus családból. Főiskolai tanulmányait a budapesti egyetem bölcselettudományi karán végezte, ahol ásványtani és vegytani pályadíjat is nyert.

Az 1870. év nyarán, segélydíjjal, geológiai felvételekre küldve, három hónapig részt vett a Bakony és Vértes hegység északi

részének geológiai térképezésében; 1870. őszén pedig az akkor felállított középiskolai tanárképezde rendes tagjává nevezték ki évi 400 forint ösztöndíjjal. Az 1870—1871. tanévben a Budapest főváros által fenntartott IV. kerületi községi főreáliskolához a természettan és vegytan rendkívüli tanárának nevezték ki, ahonnan az 1871—72. tanév elején az akkor felállított VIII. kerületi, Zerge-utcai reáliskolához helyezték át helyettes tanárnak, ahol a következő évben rendes tanárrá választották meg. Itt működött 1905-ig, amikor igazgatói címmel nyugdíjba lépett.

28. ábra. Sajóhelyi Frigyes arcképe 52 éves és 92 éves korában.

A földtani kutatásokba való bekapcsolódásáról az első adatot Hantken Miksa, a m. kir. földtani intézet igazgatója adja, a m. kir. Földtani Intézet Évkönyve I. kötetének előszavában (Pest 1871.) a következő sorokban: „1870-ben Winkler Benő és Böckh János a melléklettel rendelt két gyakornokkal a Bakonyban és Vértesben dolgoztak. A nagyméltóságú közoktatásügyi minisztérium részéről földtani kiképzettésük végett küldött tanárjelöltek: Sajóhelyi és Ribár a Vértesben és Bakonyban folytatott felvételekben vettek részt.”

A jelentésben említett Sajóhelyi Frigyes és Ribár István a Földtani Társulat tagjai sorába 1871-ben léptek be.

Társulatunkban Sajóhelyi Frigyes neve először a Földtani Közlöny 1872. évi II. évfolyama 17. számának címlapján szerepel, ahol a szerkesztőség közli, hogy a választmány megbízásából a folyóiratot Böckh János és Sajóhelyi Frigyes titkárok szerkesztik.

Majd a Földtani Közlöny 1873. évi III. évfolyamának 4. oldalán Böckh János elsőtitkár az 1873. január 22-én tartott köz-

gyűlés jelentésében ezeket írja: „Végre fel kell hoznom, hogy K o e h A n t a l volt másodtitkárnak Kolozsvárra történt áthelyezése által ezen állomás betöltése multhatatlanul szükségessé válván, a bizottmány a másodtitkári teendőknek a jelen közgyűlésig való ideiglenes átvállalására S a j ó h e l y i F r i g y e s urat kérte meg, ki e kérésnek készségesen helyt is adott.”

Ettől kezdve a Földtani Közlöny 1873. évi III-ik, az 1874. évi IV-ik, 1875. évi V-ik és 1876. évi VI-ik köteteit mint titkár szerkeszti, R ó t h L a j o s titkártársával együtt.

Első közleménye a Földtani Közlöny 1873. évi III. kötetének 178—183. oldalain jelent meg „*Erdély földrajzi, sótelepeinek földismei és sóbányászata művelési viszonyainak rövid vázlata*” címen, amelyben 1873. június 11-i felolvasása nyomán ismerteti a kolozsvári m. kir. bányaigazgatóságtól kiadott munkának tartalmát.

Részletesen közli az erdélyi magyar királyi sóbányák 1861—1872. évi sótermelésének adatait.

Második eikke a Földtani Közlöny 1874. évi IV. évfolyamának 57—65. oldalain jelent meg „*Translajtánia talajszerkezete*” címen, amely C o t t a B e r n á t munkája nyomán készült. C o t t a „Translajtánia” név alatt a Kárpátok hegyláncától koszorúzott Magyarország és Erdély területét érti, s ezen terület ásványi kincsét ismerteti az Osztrák-Magyar Monarchia 1 : 576.000 mértékű geológiai térképe nyomán. C o t t a B e r n á t itt veti fel először a káliumsók kutatásának kérdését. Azt írja, hogy az Erdélyben hiányzó káliumsókat a Tisza medencéjében kell keresni. Végző sorokban lelkes hangon hirdeti, ha a vas és szén mellett a káliumsótelepeket is megtalálnák, úgy Translajtánia (= Magyarország) egy későbbi tárlaton másképp szerepelne, mint az 1873. évi bécsi világtárlaton történt.

Harmadik eikke a Földtani Közlöny 1875. évi V. kötetének 262—269. oldalain jelent meg: „*Jelentés a Magyarhoni Földtani Társulat ez évi erdélyi kirándulásairól*”, amelyben az 1875. augusztus havában Nagyág, Déva és Vajdahunyad vidékére vezetett tiznapos kirándulást ismertette.

Titkári működése után 1877-től 1881-ig társulatunk választmányi tagja volt, de már 1889-ben kilépett a tagok sorából.

1874-ben egy vegytani tankönyvet is írt.

1877-ben a kir. Magyar Természettudományi Társulat megbízásából lefordította F a r a d a y: *The chemical history of candle* című felolvasási ciklusát, amely a társulat könyvkiadó vállalatának kiadványaként jelent meg.

1880-ban „*Budapest ásványos forrásai és a városligeti artézi kút*” című ismertetését írta meg.

Írt továbbá egy *Ásvány—Közettan* című tankönyvet a budapesti középiskolai tanulók használatára. 1879—1880 között lefordította S t a n l e y középafrikai utazását tárgyaló kétkötetes munkáját, amely füzetes vállalat alakjában 34 füzetben látott napvilágot.

Főmunkája a Pozsonyi—Stampfel-féle Tudományos Zsebkönyvtárban jelent meg: *Geológia* címen 2 füzetben.

I. *Általános rész.* Dinamikai geológia és petrográfia 149 oldalon (152—153. füzet 1903.).

II. *A Föld története,* sztratigrafia és palaeontológia 162 oldalon, 74 ábrával (154—155 füzet 1904.).

A két kis füzet annak idején hasznos szolgálatokat tett a geológiával foglalkozó tanulóknak. Különösen hazánk bányászatáról, bányatermeléséről becses adatokat nyújtott. Gondosan és magyarosan írt, azonban a műszavakat következetlenül használta. Mert míg a tufát németesen *tuff*-nak írta, addig az őslénytani neveket annyira megmagyarosította, hogy alig ismerünk reájuk, pl. Ammonitesz szpiratisszinusz, Turrilitesz kosztátusz, Elefasz primigénusz, bosz, urszusz és szusz!

Mint főreáliskolai tanár, rendkívül eredményes munkásságot fejtett ki a természettan-vegytan tanítása körül. Érdekes, hogy a Zerge-uteai, ma Horánszky-uteai főreáliskolában állandóan kiváló geológus-tanárok működtek. Sajóhelyi Frigyes 1871-től 1905-ig, utána Toborffy Béla 1905—1912 között, majd fia Toborffy Zoltán 1912—1927. között. Toborffy Zoltán Társulatunk Szabó-emlékérmének tulajdonosa, aki 45 éves korában húnyt el. 1927-től máig Hojnós Rezső geológus kartársunk, mint Sajóhelyi Frigyes harmadik utóda, lépett tanszékük örökébe.

Miként Böckh János, úgy Sajóhelyi Frigyes is, geológushoz illően, a Maros mellett tartotta esküvőjét. Erdélyi kirándulásán ismerkedett meg Csikbánkfalvi Keresztes Ilona úrleánnyal, akivel 1876. február 16-án a hunyadvármegyei Algyógyon, a református templomban kötött házasságot. Egyik násznagya gróf Kuún Koesárd volt. Valamennyi gyermeke első feleségtől származik, aki 1905-ben húnyt el. Második neje Méra Margit, szintén református vallású úrnő, akivel 1908-ban kötött házasságot Budapesten, Bárczy István polgármester tanú előtt. Második felesége 1925-ben húnyt el, s így Sajóhelyi Frigyes, mint özvegy ember fejezte be hosszú életét.

Sajóhelyi Frigyes 6 gyermeke, számos unokája és dédunokája gyászolja. Gyermekei mind kiváló polgárai hazánkunk, nagyobb részét már szintén nyugdíjas tisztviselők. Kor szerint: István nyug. miniszteri tanácsos, Dezső nyug. székesfővárosi polgári iskolai tanár, László nyug. m. kir. sőtárnok, Ilona férjezett Csilléry Béláné budapesti pénzügyigazgató neje, Sándor székesfővárosi Beszkárt helyettes igazgató, Ádám szolgálatonkívüli tengerészkapitány, aki jelenleg New-Yorkban él.

Sajóhelyi Frigyes temetése 1940. szeptember 11-én, szerdán délután nagy részvét mellett volt az ágostai h. ev. vallás szertartása szerint a Kerepesi-temető halottas házából. Temetésén a Magyarhoni Földtani Társulatot tanszéki utódja: Hojnós Rezső dr. főreáliskolai tanár úr képviselte.

Áldott legyen emléke!